

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE**

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

Evidenčné číslo: 1128423

ZAMESTNANOSŤ V POĽNOHOSPODÁRSTVE SR

2010

Ivan Kollár

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

ZAMESTNANOSŤ V POĽNOHOSPODÁRSTVE SR

Bakalárska práca

Študijný program:	Manažment podniku
Študijný odbor:	3.3.16. Ekonomika a manažment podniku
Školiace pracovisko:	Katedra ekonomiky
Školiteľ:	prof. Ing. František Kuzma, PhD.

Nitra 2010

Ivan Kollár

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Ivan Kollár vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Zamestnanosť v poľnohospodárstve SR“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 10. mája 2010

.....

Ivan Kollár

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem poďakovanie prof. Ing. Františkovi Kuzmovi, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní tejto bakalárskej práce.

Abstrakt

Pred rokom 1989 sa poľnohospodárstvo významnou mierou podieľalo na udržiavaní zamestnanosti v SR. Po roku 1989 došlo v našej krajine k transformácii národného hospodárstva, čo malo za následok zmenu vlastníckych vzťahov a liberalizáciu slovenskej ekonomiky. Následkom uvedených zmien významnosť poľnohospodárstva značne klesla a dochádzalo k znižovaniu počtu pracovníkov v poľnohospodárstve.

Predmetom tejto bakalárskej práce je poskytnúť komplexný obraz o stave a vývoji zamestnanosti v poľnohospodárstve SR za obdobie rokov 2003 - 2008. Obsah bakalárskej práce je tematicky rozčlenený na teoretickú a praktickú časť. V prvej časti rozoberáme ekonomické pojmy, ktoré tvoria teoretické východisko pre spracovanie vybranej problematiky. Napríklad zamestnanosť, nezamestnanosť, trh práce, faktory ovplyvňujúce vývoj zamestnanosti resp. nezamestnanosti v poľnohospodárstve na Slovensku, charakteristika pracovných síl a odmeňovanie pracovníkov.

Druhú časť tvorí vlastná práca, ktorá má analytický charakter a podrobne rozoberá stav zamestnanosti – nezamestnanosti vzhľadom na konkrétne hľadiská, ako napríklad vývoj miezd, štruktúra pracovníkov, či právne formy podnikania v SR. Ďalej porovnávame vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve s vývojom zamestnanosti v ostatných odvetviach národného hospodárstva SR za obdobie rokov 2003 - 2008. Za hlavné hodnotiace kritériá sme vybrali vývoj nominálnych miezd, štruktúru pracovníkov vzhľadom na vek, vývoj počtu pracovníkov a iné.

V závere práce sme na základe výsledkov vykonaného skúmania a porovnávania pomenovali príčiny poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve SR a zároveň sme navrhli riešenia, ktoré by viedli k stabilizácii počtu pracovníkov, k zvýšeniu produktivity práce a k zlepšeniu celkovej úrovne agrárneho sektora v SR.

Kľúčové slová – zamestnanosť, poľnohospodárstvo, pracovné sily, nezamestnanosť.

Abstract

Agriculture significantly participated in the employment rate of the Slovak Republic before 1989. After the year 1989 the planned national economy transferred into free market economy. The transformation process included modification of ownership relations and liberation of the main economic principles in Slovak economics.

Based on the above mentioned circumstances and political changes we have observed the fall in the employment rate in agriculture in our country so far. The goal of this thesis is to bring out the analyses concerning the development of employment rate in agriculture of the Slovak Republic in years 2003 - 2008. The content of this thesis is thematically divided in two parts. In the first part we focused on the explanation of the basic economic terms in the theoretical part of this thesis text, for example: unemployment, free market, employment rate, characteristics of manpower in agriculture and in other industry branches in Slovak Republic, the staff reduction, the development of the gross monthly salary.

The core of this thesis is its second part. In this part we tried to analyze the current situation of the Slovak agriculture with emphasis on the development of employment rate. In order to work out the theme properly we took into consideration all sides of the problem, for example: the structure of manpower, gross monthly salary in agriculture during the years 2003 - 2008, most common enterprise forms in agriculture provided by Slovak laws. Consequently we compared the development of employment rate in Slovak agriculture with the development of employment rate in other fields of Slovak economics in years 2003 - 2008. As the main evaluative criteria we chose the development of gross monthly salary, the structure of the employees according to their age, education and according to the number of employees.

Based on the research and comparison we have tried to summarize the causes and reasons of decreasing of employees in Slovak agriculture. We have also tried to suggest of some solution that we consider effective in order to stabilize the number of employees in agriculture and labour productivity in this field.

Key words – employment, agriculture, employees, unemployment.

Obsah

Zoznam skratiek a značiek.....	7
Úvod	8
1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky	10
1.1 Zamestnanosť a nezamestnanosť	10
1.2 Trh práce, práca a pracovné sily v poľnohospodárstve	13
1.3 Mzdy a odmeňovanie pracovníkov v poľnohospodárstve	17
1.4 Produktivita práce	19
2 Cieľ práce	21
3 Metodika práce	22
4 Vlastná práca.....	24
4.1 Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve SR	24
4.1.1 Vývoj počtu zamestnancov v poľnohospodárstve	24
4.1.2 Vývoj priemerného evidenčného počtu zamestnancov v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomickej činnosti	26
4.2 Počet podnikov v poľnohospodárstve podľa právnych foriem.....	28
4.2.1 Štruktúra zamestnanosti podľa právnych foriem	29
4.2.2 Podiel počtu zamestnancov podľa právnych foriem.....	30
4.3 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa postavenia	31
4.4 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa vekových kategórií.....	32
4.5 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa vzdelania	33
4.6 Vývoj priemerných nominálnych mesačných miezd v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomickej činnosti.....	34
4.6.1 Štruktúra miezd podľa právnych foriem.....	36
4.7 Vývoj poľnohospodárskej nezamestnanosti na Slovensku.....	37
4.8 Vývoj hlavných ukazovateľov ekonomiky SR	38
4.8.1 Podiel pôdohospodárstva na základných ukazovateľoch národnej ekonomiky	39
4.9 Vybrané ukazovatele svetového hospodárstva a poľnohospodárstva.....	40
4.10 Vybrané ukazovatele poľnohospodárstva EÚ-27	41
5 Záver	42
6 Zoznam použitej literatúry	44

Zoznam skratiek a značiek

CD MP SR	Centrálna databáza ministerstva pôdohospodárstva
EÚ	Európska únia
ha	hektár
HDP	hrubý domáci produkt
OR SR	Obchodný register
RV	rastlinná výroba
Sk	slovenská koruna
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika
SPU	Slovenská poľnohospodárska univerzita
SR	Slovenská republika
ŠÚ SR	Štatistický úrad
USD	americký dolár
VÚEPP	Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
ŽV	živočíšna výroba
b.c.	bežné ceny
mil.	milión
mln.	miliardy
p.b.	percentuálny bod
poľn.	poľnohospodárstvo
s.c.	stále ceny
tis.	tisíc
vyd.	vydanie

Úvod

Poľnohospodárstvo patrí do primárnej sféry národného hospodárstva. Jeho najdôležitejšou úlohou je zabezpečovanie výživy obyvateľstva. Základným predpokladom efektívneho fungovania agrosektora je efektívne využívanie elementárnych výrobných faktorov, ktorými sú práca, pôda a kapitál.

Súčasný stav v poľnohospodárstve SR je výsledkom dlhodobého vývoja, ktorý bol vo veľkej miere ovplyvnený politickým vývojom v krajine a prechodom na trhovú ekonomiku.

Do roku 1989 bol základným ekonomickým nástrojom riadenia hospodárstva SR plán. V centrálne riadenom systéme hospodárstva bolo poľnohospodárstvo preferované. Hlavnou príčinou, pre ktorú vláda kládla dôraz na rozvoj poľnohospodárskeho sektora bola skutočnosť, že poľnohospodárstvo sa vo výraznej miere podieľalo na udržiavaní plnej zamestnanosti v národnom hospodárstve, čo bolo primárnym cieľom vlády. Poľnohospodárstvo v 80-tych a 90-tych rokoch 20. storočia plnilo predovšetkým „sociálnu funkciu“. Podľa vtedajšej legislatívy musel každý občan pracovať bez ohľadu na skutočnosť, či jeho práca bola potrebná. Z tohto dôvodu v poľnohospodárstve získavali prácu jednotlivci so slabou vzdelanostnou úrovňou a minimálnou schopnosťou pracovnej mobility. Následkom uvedenej skutočnosti bola výrazná prezamestnanosť v poľnohospodárstve.

Po roku 1989 došlo na Slovensku k výrazným transformačným zmenám, ktoré dostali slovenské poľnohospodárstvo do krízy. Zásadné zmeny nastali v oblasti vlastníckych vzťahov. Došlo k prechodu na trhové hospodárenie, s čím súvisela aj transformácia jednotných roľníckych družstiev a privatizácia štátnych podnikov. Niektoré družstvá v oblasti sekundárneho družstevníctva úplne prestali existovať.

Následkom doterajšieho vývoja ekonomiky SR ako aj koncepcie hospodárskej politiky SR s orientáciou na priemysel sa agrosektor po roku 1989 stal jedným z najmenej atraktívnych a najmenej rentabilných odvetví národného hospodárstva. Následkom prezamestnanosti v poľnohospodárstve do roku 1989 a priemyselnej orientácii ekonomiky SR pozorujeme za posledné roky dlhodobý pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve. Príčina tohto javu spočíva najmä v nedostatku finančne atraktívnych pracovných ponúk v tomto odvetví.

Zamestnanosť v poľnohospodárstve neustále klesá, záujem pracovníkov zamestnať sa v tomto odvetví národného hospodárstva je čoraz menšia. Dôvodom nezájmu voľných pracovných síl na trhu práce o pracovné uplatnenie v agrosektore je najmä neadekvátne finančné ohodnotenie v porovnaní s inými odvetviami národného hospodárstva.

Spracovať tému zamestnanosť v poľnohospodárstve SR sme sa rozhodli najmä z dôvodu, že by sme chceli poukázať na celkový dlhodobý negatívny vývoj a stav v poľnohospodárstve SR za posledné roky. Úpadok agrosektora v SR považujem za závažný ekonomický problém, ktorého riešenie si vyžaduje prijatie takých systémových opatrení, ktoré by efektívne napomáhali odstráneniu tohto nežiaduceho stavu.

Pri spracovaní bakalárskej práce budeme porovnávať vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve s vývojom zamestnanosti v ostatných odvetviach národného hospodárstva. Zameriame sa na analýzu príčin neustáleho poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve. Na základe výsledkov analýzy sa pokúsime špecifikovať príčiny vývoja zamestnanosti v poľnohospodárstve SR a navrhnúť riešenia skúmaného problému.

1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Zamestnanosť a nezamestnanosť

Šlosár, R. (2002) rozdeľuje zamestnanosť na:

- plnú zamestnanosť, pod ktorou rozumieme úplnú zamestnanosť všetkého práceschopného obyvateľstva,
- efektívnu zamestnanosť, pri ktorej sa efektívne využíva pracovná sila.

Prevažujú názory, že plná zamestnanosť väčšinou nezabezpečuje efektívnu zamestnanosť už aj z toho dôvodu, že zamestnaným chýba konkurencia nezamestnaných v záujme o ich pracovné miesto, čo nestimuluje ich pracovný výkon. Prezamestnanosť znamená „umelé“ udržiavanie vysokého stupňa zamestnanosti napriek neefektívnemu využívaniu pracovných síl. Typickým príkladom prezamestnanosti bolo riešenie plnej zamestnanosti v socialistických ekonomikách.

Plnou zamestnanosťou podľa Árendáša, M. (2007) rozumieme stav v ekonomike, keď ide o plné využitie pracovných síl v súlade s ich kvalifikáciou, a zároveň o také využitie pracovných síl, ktoré spĺňa požiadavku efektívnosti. Plnú efektívnu zamestnanosť možno dosiahnuť, keď sa odstráni zamestnanosť, ktorá súvisí s neefektívnymi ekonomickými činnosťami, (pokiaľ ide o hospodárstvo) a zrušia sa spoločensky neužitočné pracovné miesta v nadstavbovej oblasti. V ekonomickej praxi dosiahnuť takýto stav je prakticky nemožné. Tak sa stáva, že väčšinou sa stretávame s opakom zamestnanosti, čiže nezamestnanosťou.

Šimo, D. (2000) uvádza, že poľnohospodárstvo sa svojím tempom znižovania zamestnanosti v štruktúre ekonomických odvetví zaraďuje na prvé miesto. Za obdobie rokov 1989 - 1999 poklesol počet zamestnancov o viac ako 244 tis. osôb, čo v podielovom vyjadrení činí 69,5 %. Pokles početných stavov zamestnancov nie je nahradzovaný priemerným technicko-technologickým zabezpečením, ktoré by mohlo byť dlhodobým zdrojom rastu produktivity práce. Prírastok v produktivite práce je dôsledkom racionalizačných efektov, ktoré vznikli z nedostatku finančných zdrojov, či ich obmedzenia, ktoré prinútili podnikové manažmenty zredukovať sociálnu zamestnanosť. Výrazne sa znížili zamestnanci v skupine „ostatní robotníci“ a pracovníci v živočíšnej výrobe v dôsledku znižovania stavov hospodárskych zvierat.

Zoborský, I. M. (2006), konštatuje že v roku 2004 pracovalo v poľnohospodárstve celkom okolo 85 tis. pracovníkov. V poľnohospodárskych podnikoch s 20 a viac zamestnancami pracovalo v roku 2004 okolo 50 tis. pracovníkov, v roku 2005 sa tento počet stabilizoval. Pokles agrárnej zamestnanosti je výrazne regionálne diferencovaný. Najvyššie tempá tohto znižovania sa koncentrovali do nízkoprodukčných regiónov, kde bola v minulosti pod vplyvom pridruženej výroby relatívne vysoká agrárna zamestnanosť. Tento enormný pokles zamestnanosti bol sprevádzaný zvýšením produktivity živej práce, na mzdovom vývoji sa to však neprejavilo.

Podľa **Budaya, Š. (2008)** pokles zamestnanosti, ktorý je v pôdohospodárstve evidentný, nedáva záruku tvorby ďalších pracovných príležitostí v tomto odvetví. Ekonomickú základňu vidieckych regiónov je z hľadiska stabilizácie vidieckej populácie a vidieckeho osídlenia nutné rozšíriť aj o ďalšie odvetvia ekonomických činností, napríklad priemysel, stavebníctvo a obchod. Hlavným predpokladom stabilizácie rozvoja vidieka v SR je diverzifikácia poľnohospodárskych činností za účelom zvyšovania ich konkurencieschopnosti a zabezpečovaní trvalo udržateľného rozvoja vidieka. Cieľom diverzifikácie ekonomických aktivít je zlepšovať podmienky pre tvorbu pracovných miest na vidieku, výrobu nepotravinárskych výrobkov, rozvoj remeselníctva, agroturistiky, vidieckej turistiky a rozširovanie nepoľnohospodárskej výroby.

Žaja, J. (2000) uvádza, že obrovský úbytok zamestnanosti v poľnohospodárstve viedol najmä v najmenších vidieckych sídlach k enormnému nárastu nezamestnanosti. V období poklesu agrárnej zamestnanosti celkom logicky rástla i nezamestnanosť pracovníkov s predchádzajúcim zamestnaním v poľnohospodárstve, ktorú definuje ako agrárnu nezamestnanosť. Poľnohospodárstvo sa stáva jedným z hlavných dodávateľov nezamestnaných osôb do evidencie úradov práce.

Dlhodobá agrárna nezamestnanosť sa stáva problémom v určitých oblastiach a v niektorých sociálnych skupinách. Túto nezamestnanosť prehlbuje najmä ekonomická a sociálna nerovnováha, ktorá sa prejavuje dlhodobým útlmom poľnohospodárskej prvovýroby a uvoľňovaním menej kvalifikovaných skupín zamestnancov, nízkou schopnosťou poľnohospodárskej populácie na rekvalifikáciu, t.j. nízkou rekvalifikačnou flexibilitou. Nárast agrárnej nezamestnanosti je spojený i s poklesom využitia výrobných kapacít v poľnohospodárstve, najmä v živočíšnej výrobe, ktorá na seba viazala vysoký podiel živej práce.

Podľa **Mankiwa N. G. (2000)** sú ľudia nezamestnaní, ak sú dočasne alebo trvale bez práce a prácu aktívne hľadajú, alebo keď čakajú na nástup do nového zamestnania. Ľudia, ktorí nepatria ani do jednej z uvedených kategórií, ako študent denného štúdia, žena či muž v domácnosti, alebo dôchodca nie sú ekonomicky aktívni.

Nezamestnanosť je hlavným problémom modernej spoločnosti, problém, ktorý je spojený s existenciou trhu práce vtedy, keď dochádza k nerovnováhe medzi ponukou a dopytom pracovnej sily. Je to stav, keď ponuka pracovnej sily je väčšia ako dopyt po tejto pracovnej sile, keď ochotu občanov pracovať a zamestnať sa sprevádza nezújem zamestnávateľov zamestnať ich, prípadne ekonomika sa nachádza v takom stave, že nie je schopná pri daných zdrojoch a konkrétnych možnostiach týchto ľudí zamestnať (**Árendáš, M., 2007**).

Na Slovensku miera nezamestnanosti za posledné obdobie osciluje na hladine 10 % a patrí medzi najvyššie v EÚ. Nedostatočné využívanie pracovných síl znižuje rastový potenciál krajiny a dlhé obdobia nezamestnanosti erodujú ľudský kapitál. Podstatná časť nezamestnanej populácie, vzhľadom k pomalému tempu tvorby pracovných miest, sa spolieha na rozsiahlu sociálnu sieť. Na vidieku dochádza ku koncentrácii nezamestnanosti do určitých sociálnych kategórií, ktoré sú na trhu práce marginalizované alebo sú z neho zvýšenou mierou vylučované. (**Buchta, S., 2009**).

Významné postavenie v ekonómii podľa **Árendáša, M.(2007)** v súčasnosti zaujíma rozdelenie nezamestnanosti na:

- dobrovoľnú; o ktorej hovoríme vtedy, keď časť pracovných síl nechce pracovať pri určitých mzdových podmienkach; pracovné miesta existujú, ale pri zohľadnení mzdy nie je o ne záujem.
- nedobrovoľnú; vzniká, ak je počet voľných pracovných síl absolútne väčší než počet pracovných miest, t.j. ak je celkový dopyt po práci vyšší, než celková ponuka práce; táto ekonomická porucha sa vyznačuje vyššou mzdovou sadzbou na trhu práce.

Ekonómovia obvykle klasifikujú nezamestnanosť na:

- frikčnú
- štrukturálnu
- cyklickú
- neúplnú

Frikčná nezamestnanosť sa v každom okamihu na trhu práce vyskytuje (na strane ponuky práce) v dôsledku mobility pracovníkov.

Štrukturálna (a technologická) nezamestnanosť - popri bežnej zmene v zamestnaní, strácajú pracovníci svoje zamestnanie v dôsledku rozpadu neefektívnych podnikov a inštitúcií a kvôli eliminácii celých starých odvetví a tiež likvidácii umelej prezamestnanosti.

Cyklická, sezónna a skrytá nezamestnanosť - ak je nezamestnanosť dôsledkom nevyužitia kapacít z dôvodov odbytových problémov, hovorí sa o cyklickej nezamestnanosti.

Ak je cyklická nezamestnanosť pravidelná a spojená s prírodným cyklom, hovorí sa o nej ako o sezónnej nezamestnanosti.

Skrytá nezamestnanosť je formu nezamestnanosti, kedy si nezamestnaná osoba nehľadá prácu ani sa ako nezamestnaná neregistruje. Veľkú časť tejto skrytej nezamestnanosti tvoria obvykle vydané ženy a mládež.

Neúplná zamestnanosť je tvorená pracovníkmi, ktorí musia akceptovať prácu na znížený úväzok, alebo prácu nevyžadujúcu plne ich schopnosti a kvalifikáciu.

1.2 Trh práce, práca a pracovné sily v poľnohospodárstve

Šlosár, R. (2002) definuje trh ako miesto, kde sa stretávajú výrobcovia a spotrebiteľia, predávajúci a kupujúci, predaj a kúpa, ponuka a dopyt. Trh je tá oblasť ekonomiky, kde dochádza k výmennej činnosti medzi jednotlivými subjektmi prostredníctvom výmeny tovarov a služieb za trhové ceny.

Pre fungovanie trhovej ekonomiky je podľa **Vincúra, P. (2005)** nevyhnutná súbežná spolupráca tak na trhu spotrebných tovarov a služieb, ako aj na trhu výrobných faktorov a finančného trhu. Keďže práca je jedným z kľúčových faktorov ekonomiky, zaraďuje ekonomická teória trh práce k trhom výrobných faktorov. Trh práce predstavuje súčasť pravidiel, systémových predpokladov, inštitucionálnych podmienok a mechanizmu fungovania dopytu a ponuky pracovných síl v špecifických podmienkach prechodu na trhové hospodárstvo.

Na trhu práce vystupujú tri základné subjekty:

- domácnosti, ktorých členovia predstavujú ponuku pracovnej sily,
- podniky,
- štát, ktorý tvorí dopyt po práci.

Ponuka práce a dopyt po práci tvoria jadro trhu práce.

Teória segmentácie trhu práce rozlišuje medzi primárnym trhom, ktorý je charakteristický dobre platenými a stabilnými pracovnými miestami s rozmanitou prácou a možnosťou kariéry a sekundárnym trhom práce s nízkymi mzdami, s rizikom nezamestnanosti, fragmentovanou pracovnou kariérou a rutinnou prácou bez možnosti kariéry. Bariéra medzi sekundárnym a primárnym trhom práce je pre väčšinu osôb veľmi obtiažne prekonateľná. **(Buchta, S., 2009).**

Poľnohospodárska populácia bola trhovou ekonomikou vytlačená do sekundárneho trhu práce. Pre niektoré sociálne skupiny to malo charakter stigmatizujúceho a anomického statusového pádu. Vzhľadom na zvýšenú nezamestnanosť poľnohospodárskej populácie a absenciu doplnkových príjmových možností v oblasti, v ktorej celý život pracovali (a boli v nej profesne zdatní), im neumožňujú zlepšenie svojej finančnej situácie. **(Buchta, S., 2009).**

Paška, L. (2004) charakterizuje prácu ako cieľavedomú ľudskú činnosť, ktorej nositeľom je človek s fyzickými a duševnými schopnosťami a talentom. Množstvo práce, ktoré je v danej ekonomike k dispozícii, je dané počtom osôb schopných a ochotných pracovať.

Zoborský, I. M. (2006) definuje prácu ako cieľavedomú ľudskú činnosť. Spolu s pôdou a kapitálom patrí medzi najdôležitejšie produkčné faktory. Je prvotným výrobným zdrojom, pretože nie je produktom výrobného procesu. Cieľom práce je mzda.

Práca má stránku:

- kvantitatívnu, ktorá je daná množstvom vynaloženej práce na produkcii, mení sa v závislosti od množstva produktov a preto sa zaraďuje k variabilným výrobným nákladom,
- kvalitatívnu, ktorú tvorí úroveň vzdelania, profesijná štruktúra, všeobecné podmienky kultúrnej vyspelosti a zdravia obyvateľstva.

Prácu v poľnohospodárstve rozdeľujeme na:

- prácu priamo produktívnu, ktorá tvorí priamo nové výrobky na jednotlivých úsekoch poľnohospodárstva,
- prácu nepriamo produktívnu, ktorej úlohou je vytvárať podmienky pre zvyšovanie činnosti produktívnej práce.

Z ekonomického hľadiska delíme prácu na:

- vlastnú,
- cudziu.

Ďalším hľadiskom, podľa ktorého rozdeľujeme prácu, je jej povaha v jednotlivých výrobných odvetviach. S poukazom na dané hľadisko rozoznávame:

- prácu v rastlinnej výrobe,
- prácu v živočíšnej výrobe,
- prácu v obslužných výrobných činnostiach,
- prácu v ostatnej výrobe.

Práca človeka podľa **Bielika, P. (2008)** predstavuje pôvodný výrobný faktor, ktorý prezentuje cieľavedomá ľudská činnosť. Vystupuje tu ľudský činiteľ, ktorým sa teória dištancuje od simplifikovaných prístupov, ktoré videli v ľudskom faktore len pracovnú silu. Náš pohľad na prácu je pohľadom na aktivizáciu ľudského činiteľa, t. j. na súhrn jeho fyzických, duševných a intelektuálnych schopností. Na pracovné výsledky a aktivizáciu ľudského činiteľa pôsobí komplex vplyvov, a to predovšetkým vlastná schopnosť človeka, úroveň jeho kvalifikácie, povaha vykonávanej práce a jej ocenenie.

Podľa **Pašku, I. (2004)** pracovník zosobňuje súhrn fyzických a duševných schopností, ktorými je človek vybavený a ktoré využíva v procese výroby materiálnych hodnôt, alebo pri výkone inej spoločensky prospešnej práce, alebo činnosti.

Živá práca je produktívna. **Zoborský, I. M. (2006)** vysvetľuje, že živá práca má schopnosť uvádzať do pohybu minulé prácu. Práca je obsiahnutá vo výrobkoch. Vykonaná práca je výsledkom použitia pracovnej sily.

Podľa podielu pracovných síl v poľnohospodárstve ako národohospodárskom odvetví, prípadne v agropotravinárskom komplexe rozdeľujeme štáty na:

- agrárne krajiny, ktoré majú vysoký podiel pracovných síl v poľnohospodárstve,
- priemyselné krajiny s priemerným podielom poľnohospodárskych pracovníkov,
- vysoko (rozvinuté) priemyselné krajiny s nízkym podielom pracovníkov v poľnohospodárskej výrobe.

Pracovníkov v poľnohospodárstve môžeme rozdeliť aj na:

- pracovníkov v produktívnom veku,
- pracovníkov v poproduktívnom veku.

Podľa **Bielika, P. (2008)** ľudská práca - pracovný proces v podniku je tým dynamickým činiteľom, ktorý z neživých substrátov prostredníctvom svojej činnosti vytvára dynamické procesy. Ľudská práca v konečnom dôsledku rozhoduje o všetkých výsledkoch podniku preto, lebo je tým podmieňujúcim činiteľom, ktorý vystupuje tak v úlohe riadiacej, ako aj vo výkonnej činnosti.

Na začiatku 90-tych rokov minulého storočia konštatuje **Fáziková, M. (2003)** boli podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva vytvárané prostredníctvom rozširovania veľkovýrobných technológií, intenzifikácie, špecializácie a v niektorých odvetviach silnými tendenciami k industrializácii. Výsledkom tohto modelu modernizácie bol exodus vidieka doprevádzaný poklesom počtu poľnohospodárskych podnikov a prudkým poklesom pracovných príležitostí na vidieku. Zvýšili sa regionálne rozdiely a zvýšilo sa napätie medzi produkčným využívaním pôdy na jednej strane a krajinou, prírodou, životným prostredím a kvalitou výrobkov na strane druhej. Nový rozvojový model poľnohospodárstva v súlade s očakávaniami spoločnosti, vyžaduje rastúci počet segmentov v poľnohospodárskej komunite.

Zamestnanosťou v sektore a relevantnými aspektmi sa zaoberá aj **Jurášek, P. (2008)**, ktorý tvrdí, že z celosvetového hľadiska a aj z hľadiska krajín EÚ, problém nespočíva v nedostatku pracovných síl v poľnohospodárstve. Skôr naopak. Je možné a potrebné odčerpávať pracovné sily z poľnohospodárskej prvovýroby a presúvať ich do iných odvetví národného hospodárstva. Pracovné sily zostávajúce v poľnohospodárstve majú byť však postupne efektívnejšie využité tým, že sa neustále bude zvyšovať kapitálová–fondová vybavenosť pracovníkov.

Je len prirodzené, že relatívny podiel a aj absolútny počet pracovných síl v poľnohospodárstve neustále klesá a aj naďalej bude klesať, až sa zastaví na určitej, možno optimálnej hranici, zodpovedajúcej danému stupňu rozsahu a efektívnosti výroby v jednotlivých krajinách, ako aj na svete ako celku.

1.3 Mzdy a odmeňovanie pracovníkov v poľnohospodárstve

Odmenou za vykonanú prácu jednotlivých zamestnancov, teda aj pracovníkov v poľnohospodárstve je mzda. **Paška, L. (2006)** definuje mzdu ako cenu práce.

Zákon o mzde definuje mzdu nasledovne: mzdou sa rozumejú peňažné plnenia, alebo plnenia peňažnej hodnoty (naturálna mzda) poskytované zamestnávateľom zamestnancovi za prácu. V podmienkach trhovej ekonomiky výška mzdy závisí od konkrétnej situácie na trhu práce, od účasti zamestnanca na výrobnom procese a od efektívnosti podnikania.

Alexy, J. (2006) vysvetľuje, že v trhovom systéme má všetko svoju cenu, každý tovar a každá služba. I rôzne formy ľudskej práce majú svoju cenu – mzdové sadzby.

Podľa **Pašku, L. (2006)** mzdová forma určuje spôsob závislosti celkového zárobku pracovníka od vykonanej práce.

V rámci základných miezd zákon o mzde odporúča nasledovné formy miezd:

- časová mzda, možno ju odporučiť v tých pracovných činnostiach, kde nie je možné stanoviť pracovný postup a výkon nie je merateľný,
- úkolová mzda sa poskytuje zamestnancovi za presne stanovený výkon. Pracovník môže individuálnym výkonom ovplyvniť množstvo vykonanej práce a tým aj výšku zárobku,
- podielová mzda patrí k progresívnym spôsobom odmeňovania zamestnancov. Jej pozitívom je to, že umožňuje zamestnancom účasť na dosiahnutých výsledkoch podniku,
- zmiešaná alebo kombinovaná mzda – pri tejto forme mzdy ide o kombináciu časovej a úkolovej, resp. časovej a podielovej mzdy,
- naturálna forma mzdy – zamestnancovi možno poskytovať časť mzdy s výnimkou minimálnej mzdy naturálnou formou. Ako naturálnu mzdu možno poskytovať výrobky, výkony, práce a služby,
- viacfaktorová mzda, ide o kombináciu predchádzajúcich foriem mzdy a zároveň v nadväznosti na príplatky a na pohyblivú zložku odmien.

Bielik, P. (2008) definuje mzdu ako kompenzáciu za vykonanú prácu a súčasne je odmenou za prácu jednotlivým pracovníkom. Forma mzdy tvorí základ výpočtu ceny práce za konkrétny výkon, za náročnosť práce a vynaloženú námahu.

Mzda sa spája s jej ekvivalenciou, ktorá sa vyjadruje ako:

- princíp ekvivalencie mzdy a stupňa požiadaviek na náročnosť a zložitosť práce,
- princíp ekvivalencie mzdy a skutočného pracovného výkonu.

Stupeň požiadaviek na náročnosť a zložitosť práce dokumentuje vyššie požiadavky na schopnosť, odbornosť, nadanie a odborné vzdelanie pracovníka.

Ekonomický tlak si vynútil znižovanie nákladov, vrátane mzdových, vo všetkých sektoroch národného hospodárstva, čo sa prejavilo výrazným postupným znižovaním stavov pracovníkov najmä v poľnohospodárstve, ale aj výrazným spomalením rastu priemerných mesačných miezd. Nepriaznivý mzdový vývoj v agrosektore, ako ďalej autorka uvádza, je len odzrkadlením nepriaznivého ekonomického vývoja v celkovej ekonomike s tvrdým dopadom na všetky sféry národného hospodárstva. **(Jankacká, K., 2009)**

Štát svojimi zásahmi sa často krát snaží zabrániť klesajúcej tendencii miezd v poľnohospodárskom sektore, ktoré sú spôsobené rozdielmi v intenzite rastu produktivity. V rozvojových krajinách, ako autorka ďalej uvádza, reálne mzdy v poľnohospodárstve rástli v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch a toto bol jeden z hlavných dôvodov znižovania vidieckej chudoby. Veľký podiel na tomto raste mal i rozvoj nepoľnohospodárskej zamestnanosti, konvenčná vládou sponzorovaná zamestnanosť. Avšak v súčasnosti, s rastom poľnohospodárskych cien, klesajúcimi mzdami v slabo organizovanom sektore a poklese vládou sponzorovanej nepoľnohospodárskej zamestnanosti na vidieku, sa poľnohospodárska populácia stáva nepriaznivo postihnutá. **(Jankacká, K., 2009)**

Višňovský, J. (2008) konštatuje, že zamestnanec, ktorý vykonáva na svojom pracovnom mieste prácu zložitejšiu, vyžadujúcu vyššiu úroveň schopnosti, vedomosti a zručnosti, by mal byť vyššie ocenený (mzda, plat) ako zamestnanec, ktorý vykonáva prácu menej zložitú. Určovanie rozdielov v náročnosti pracovného miesta je ale problém zložitý. Nie je totiž možné naprosto presne oddiferencovať tieto rozdiely. Na porovnávanie rozdielov v nárokoch pracovných miest slúži hodnotenie pracovných miest. Hodnotenie pracovných miest (práce) je proces, ktorého cieľom je stanoviť tzv. hodnotu pracovného miesta. Hodnota pracovného miesta predstavuje vlastne pozíciu pracovného miesta v rámci pracovných miest v organizácii. Je podkladom pre diferenciaciu miezd a platov v organizácii.

Pri stanovovaní hodnoty pracovného miesta sa využívajú :

- metódy sumárne,
- metódy analytické.

Sumárne metódy analyzujú pracovné miesto ako celok porovnávaním s inými pracovnými miestami.

Analytické metódy sú metódy presnejšie. Pracovné miesto sa hodnotí podľa viacerých kritérií. Jednotlivé kritériá môžu mať pri hodnotení rozdielnu váhu (význam).

Kameníček, J. (2003) tvrdí, že pracovnú morálku a výkonnosť ovplyvňujú lepšie pracovné podmienky, predovšetkým vyššie mzdy, prestávky na desiatu, na kávu atď.

1.4 Produktivita práce

Podľa **Pašku, Ľ. (2004)** kvalita práce je vo veľkej miere určovaná predovšetkým vzdelaním a kvalifikáciou ľudí. Množstvo a kvalita práce závisí tiež od lepšieho vybavenia práce výrobnými nástrojmi. Práca ako výrobný faktor predstavuje vlastne ľudský kapitál. Jeho hodnota sa zvyšuje so schopnosťou produkovať väčšie množstvo tovarov a služieb. Produktivita, resp. efektívnosť ľudského kapitálu závisí od vzdelania a kvalifikácie, praxe a od iniciatívy a tvorivosti.

Zoborský, I. M. (2006) uvádza, že všeobecne sa produktivita práce charakterizuje ako schopnosť konkrétnej práce vytvárať za jednotku času pri daných výrobných podmienkach určité množstvo úžitkových hodnôt. Úroveň produktivity práce je dôležitým ukazovateľom vyspelosti krajiny, odvetvia i konkrétneho podnikateľského subjektu. Úroveň produktivity práce je tým vyššia, čím väčšie množstvo výrobkov sa vyrobí za časovú jednotku, resp. čím menej času pripadá na jednotku výrobku.

Pre rozvoj hospodárstva má rozhodujúci význam ľudská práca. Z ekonomického hľadiska je práca spoločensky užitočná činnosť človeka, ktorá tvorí úžitkové hodnoty. Pretože aktívna zložka vynaloženej práce je práca živá, spája sa produktivita práce predovšetkým s produktívnosťou pracovnej sily.

Produktivita práce vyjadruje stupeň účinnosti vynaloženej ľudskej práce.

Podľa **Bielika, P. (2008)** jedným zo základných ukazovateľov, ktorý charakterizuje účinnosť a efektívnosť práce je produktivita práce alebo jej prevrátená hodnota, ktorú označujeme ako prácnosť. Produktivita práce vyjadruje objem úžitkových hodnôt vytvorených ľudskou prácou za určitý čas. Ide o priamy spôsob vyjadrenia produktivity

práce, ktorý vyplýva zo vzťahu medzi úžitkovou hodnotou a konkrétnou prácou a vyjadruje tak účinnosť vynaloženej živej práce. Nepriamy spôsob merania produktivity práce vyjadruje pomer odpracovaného času na celkovom objeme vyrobenej produkcie k objemu produkcie. Čím menej živej práce treba na výrobu určitého objemu úžitkových hodnôt, tým vyššia je produktivita práce.

Jeden z problémov vyjadrovania produktivity práce v poľnohospodárstve je podľa **Zoborského, I. M. (2006)** meranie množstva vynaloženej práce živej, ale aj celkovej. Najvhodnejším spôsobom merania množstva vynaloženej práce sú časové jednotky. Množstvo spotrebovaného času by malo čo najpresnejšie vyjadrovať dobu vynakladanej práce. Čistý pracovný čas sa sleduje spravidla v hodinách, ale sa neberie do úvahy to, ako produktívne bol čas využitý. Využívanie pracovnej doby je faktor, ktorý i pri nezmenenom počte pracovníkov a pri rovnakých postupoch môže viesť k vyššej produktivite práce. Popri odpracovaných hodinách môže tiež sledovať počet odpracovaných dní, ktorý však ešte nevystihuje využitie pracovnej doby, pretože pracovný deň môže mať rôzny počet hodín.

Žaja, J. (2000) konštatuje, že prudký pokles pracovníkov v poľnohospodárstve priamo i nepriamo určoval rast produktivity práce. Tento rast produktivity práce je zaznamenaný najmä v dôsledku prudkého poklesu počtu pracovníkov v poľnohospodárstve, ktorý predstihuje intenzitu znižovania objemu výroby. Z hľadiska budúceho vývoja je nevyhnutné, aby ďalší úbytok počtu pracovníkov bol sprevádzaný dokonalejším technickým a technologickým vybavením, čím by sa vytvorili zdroje pre dlhodobejší rast produktivity a výkonnosti poľnohospodárstva. Preto je potrebné väčšiu pozornosť venovať substitúcii živej práce prácou strojovou.

Jurášek, P. (2008) uvádza, že vo všetkých krajinách EÚ klesá absolútny počet a aj relatívny podiel pracovníkov v poľnohospodárstve na celkovom počte pracovníkov v národnom hospodárstve. Pozícia Slovenska v produktivite práce v poľnohospodárstve nie je nijako povzbudzujúca. Oproti priemeru EÚ-15 je hodnota hrubej poľnohospodárskej produkcie na jedného stáleho pracovníka činného v poľnohospodárstve až okolo 3,5-krát menej.

2 Cieľ práce

Slovensko ako jeden z členov Európskej Únie, patrí medzi krajiny z rozvinutou trhovou ekonomikou orientovanou najmä na priemyselnú výrobu. Napriek výraznej orientácii národného hospodárstva SR na priemysel je potrebné vyzdvihnúť aj potrebu udržateľného rozvoja poľnohospodárstva v našej krajine. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že poľnohospodárstvo patrí do primárnej sféry hospodárstva každej krajiny. Významné postavenie poľnohospodárstva v štruktúre národného hospodárstva ovplyvňuje fakt, že plní dôležitú úlohu, ktorou je zabezpečenie výživy obyvateľstva danej krajiny. Aj napriek významnosti tohto odvetvia pre každú krajinu, zamestnanosť v poľnohospodárstve v SR neustále klesá. Predpokladáme, že tendencia znižovania pracovných síl v poľnohospodárstve bude pretrvávať i v nasledovných rokoch.

Prioritným cieľom tejto bakalárskej práce je navrhnúť opatrenia, ktoré povedú k zlepšeniu situácie v poľnohospodárstve SR a k stabilizácii pracovných síl v tomto odvetví národného hospodárstva. V bakalárskej práci sa zameriame na analýzu stavu poľnohospodárstva v našej krajine, ako aj na analýzu vývoja zamestnanosti a priemerných miezd zamestnancov za roky 2003 - 2008.

Na základe výsledkov uskutočnenej analýzy sa pokúsime navrhnúť riešenia, ktoré by viedli k zastaveniu poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve, k zlepšovaniu pracovných podmienok a zvyšovaniu produktivity práce.

Záverom práce by sme chceli poukázať na najzávažnejšie problémy agrosektora a pomenovať príčiny vzniku problémov. Taktiež sme sa snažili navrhnúť riešenia, ktoré by mohli súčasné problémy eliminovať alebo úplne odstrániť.

3 Metodika práce

Témou bakalárskej práce je zamestnanosť v poľnohospodárstve SR. K spracovaniu témy sme pristúpili tak, že sme analyzovali a následne aj zhodnotili vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve SR za roky 2003 - 2008. Súčasne sme sledovali vývoj miezd zamestnancov v agrosektore a porovnávali ho s vývojom miezd v ostatných odvetviach národného hospodárstva. Ďalej sme zisťovali stav a štruktúru pracovných síl v poľnohospodárstve z hľadiska rozličných kritérií, konkrétne – vek, vzdelanie, postavenia a sústredili sme sa na analýzu podnikov pôsobiacich v poľnohospodárstve z hľadiska právnych foriem. Pri tvorbe bakalárskej práci sme sa zamerali na štúdium literatúry, v ktorej je problematika zamestnanosti vo vzťahu k poľnohospodárstvu spracovaná.

Materiály a podklady pre vypracovanie vlastnej práce sme získali:

- zo zelenej správy (VÚEPP)
- zo štatistických ročeniek SR
- z dostupných štatistických údajov zverejnených prostredníctvom ŠÚ SR
- z príspevkov v časopisoch
- z internetových stránok.

V práci sme používali tabuľky a grafy s cieľom lepšieho znázornenia zistených výsledkov.

Na základe zistených údajov sme pozorovali:

- vývoj počtu zamestnancov v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomických činností
- počet podnikov v poľnohospodárstve podľa právnych foriem a zároveň aj podiel počtu zamestnancov podľa právnych foriem
- štruktúru pracovníkov poľnohospodárstva podľa postavenia, veku a vzdelania
- vývoj priemerných nominálnych mesačných miezd v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomickej činnosti
- vývoj poľnohospodárskej nezamestnanosti v SR
- vývoj hlavných ukazovateľov ekonomiky SR a podiel pôdohospodárstva na základných ukazovateľoch národnej ekonomiky.

Metódy, ktoré sme použili pri vypracovaní práce:

- metóda analýzy
- metóda syntézy
- metóda komparácie
- matematicko-štatistické metódy
- výpočet rozdielov, indexov a priemerov.

Pri kvantitatívnej charakteristike zamestnanosti v poľnohospodárstve SR sme použili ukazovatele:

- absolútne ukazovatele, ktoré sú vyjadrené v naturálnych, peňažných, časových a špeciálnych jednotkách
- relatívne ukazovatele, tie vyjadrujú pomerový vzťah jedného ukazovateľa k druhému
- podielové ukazovatele, vypovedajú o štruktúre skúmaného javu
- vzťahové ukazovatele, komparujú pojmovo rozdielne ale svojmu významu rovnocenné ekonomické kategórie
- indexy, porovnávajú rovnaké avšak časovo rozlíšené ekonomické veličiny.

4 Vlastná práca

4.1 Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve SR

Celkový vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve EÚ, teda aj v Slovenskej republike, ovplyvňuje Spoločná poľnohospodárska politika EÚ (ďalej len „SPP“). SPP ovplyvňuje ceny poľnohospodárskych výrobkov, ale aj celkové príjmy jednotlivých poľnohospodárskych fariem. SPP pôsobí na fungovanie trhov a priťahuje zdroje do poľnohospodárstva.

Môžeme konštatovať, že SPP sa zameriava aj na zachovanie zamestnanosti v poľnohospodárstve. Medzi hlavné faktory ovplyvňujúce proces zamestnanosti v poľnohospodárstve patria:

- technologický proces (ovplyvňuje úspory pracovnej sily)
- makroekonomické prostredie (ekonomický rast, pracovné možnosti)
- štruktúra poľnohospodárskych fariem
- socio-ekonomická charakteristika
- podporná politika EÚ v oblasti poľnohospodárstva.

4.1.1 Vývoj počtu zamestnancov v poľnohospodárstve

Tabuľka č.1

Ukazovateľ/rok	1993	2004	2005	2006	2007	2008
Pracujúci v poľnohospodárstve (v tis.)	178,8	86,6	81,5	78,6	75,5	72,3
Zmena (v tis.)	-	-92,2	-5,1	-2,9	-3,1	-3,2
Index: predchádzajúci rok	-	48,4	94,1	96,4	96,0	95,7
Index: rok 1993	-	48,4	45,5	43,9	42,2	40,4

Zdroj: ŠÚ SR, VÚEPP- Zelená správa, vlastné prepočty

Z údajov uvedených v tabuľke č. 1 môžeme vidieť, že počet zamestnancov v poľnohospodárstve má klesajúcu tendenciu. Oproti roku 1993, keď pracovalo v poľnohospodárstve 178,8 tis. zamestnancov, sa počet osôb pracujúcich v poľnohospodárstve v roku 2008 znížil o 106,5 tis. čo predstavuje len 40 % z pôvodného počtu osôb pracujúcich v poľnohospodárstve v roku 1993. Po analýze sme zistili, že ak

porovnáme úbytky počtu zamestnancov pracujúcich v poľnohospodárstve za jednotlivé roky, k najmenšiemu úbytku pracovníkov v poľnohospodárstve došlo v roku 2006, pričom pokles predstavoval - 2 900 osôb. Ani vstup SR do EÚ (rok 2004) nezastavil klesajúcu tendenciu počtu pracovníkov. Formou SPP a rôznymi formami poskytovania pomoci, či dotácií v oblasti poľnohospodárstva sa EÚ snaží o zvýšenie záujmu ľudí o prácu v poľnohospodárstve, následkom čoho sa predpokladá aj zníženie resp. zastavenie negatívneho vývoja počtu pracujúcich v poľnohospodárstve. Pričom jednou z hlavných príčin neustáleho negatívneho vývoja počtu pracujúcich v poľnohospodárstve je nízka mzda a neatraktívnosť daného odvetvia pre súčasnú populáciu.

Z údajov podľa tabuľky č. 2, získaných zo Štatistického úradu SR, sme vypracovali prehľad o vývoji priemerného evidenčného počtu zamestnancov v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomických činností (len fyzické osoby) v organizáciách s 20 a viac zamestnancami. V roku 1989 bolo evidovaných 350 956 pracovníkov v poľnohospodárstve. Pričom v roku 2008 evidenčný počet pracovníkov predstavoval len 39 206. Na základe uvedených údajov môžeme konštatovať, že za obdobie rokov 1989 - 2008 až deväťnásobne klesol priemerný evidenčný počet pracovníkov v poľnohospodárstve. Pozorovaná klesajúca tendencia vývoja počtu pracovníkov v poľnohospodárstve nie je žiadnou anomáliou, ak zoberieme do úvahy skutočnosť, že aj vývoj počtu pracovníkov v iných odvetviach má klesajúcu tendenciu. Jedine odvetvie finančné sprostredkovanie vykazuje za obdobie sledovaných rokov (1989-2008) nárast v počte zamestnancov. Môžeme si všimnúť, že za obdobie od 1989 do 2004 nastala výrazná zmena v počte pracovníkov v jednotlivých odvetviach, čo sa najviac odzrkadlilo v poľnohospodárstve. Uvedený jav je následkom skutočnosti, že v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia bolo poľnohospodárstvo významným odvetvím národného hospodárstva. Do roku 1989 poľnohospodárstvo fungovalo ako strategický faktor národného hospodárstva. Naproti tomu v posledných rokoch (po 1989) je poľnohospodárstvo stratovým odvetvím a negatívne ovplyvňuje chod našej ekonomiky.

Aj keď za obdobie rokov 2004 až 2008 v poľnohospodárskom odvetví naďalej pozorujeme klesajúce tendencie počtu zamestnancov, pokles už nie je taký výrazný ako za obdobie rokov 1989 až 2004. Na rozdiel od poľnohospodárstva za obdobie rokov 2004 až 2008 v odvetviach ako sú: stavebníctvo, priemysel, finančné sprostredkovanie pozorujeme mierny nárast priemerného počtu pracovníkov (fyzických osôb).

4.1.2 Vývoj priemerného evidenčného počtu zamestnancov v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomickej činnosti

Tabuľka č. 2

Odvetvie	Priemerné evidenčné počty pracovníkov (fyzické osoby)						Indexy	
	1989	2004	2005	2006	2007	2008	2008/ 1989	2008/ 2007
Poľnohospodárstvo (RV a ŽV)	350 956	51 019	49 607	45 545	42 562	39 206	11,2	92,1
Výroba potravín a nápojov	65 049	38 268	36 610	34 972	33 746	34 805	53,5	103,1
Lesníctvo, ťažba dreva, súvisiace služby	40 696	9 382	7 716	6 724	6 581	6 491	15,9	98,6
Stavebníctvo	221 798	45 328	47 975	47 671	48 495	51 710	23,3	106,6
Priemysel spolu	727 293	416 675	418 185	419 290	432 085	437 754	60,2	101,3
Doprava, skladovanie, pošta a telekomunikácie	158 047	102 623	100 231	98 704	100 644	105 605	66,8	104,9
Finančné sprostredkovanie	9 484	31 657	31 933	31 973	32 095	33 809	356,5	105,3
Výroba textílií	47 801	15 651	14 215	13 731	13 863	10 450	21,9	75,4
Spolu odvetvia	2 504 079	1 231 874	1 269 904	1 259 613	1 314 367	1 339 276	53,5	101,9

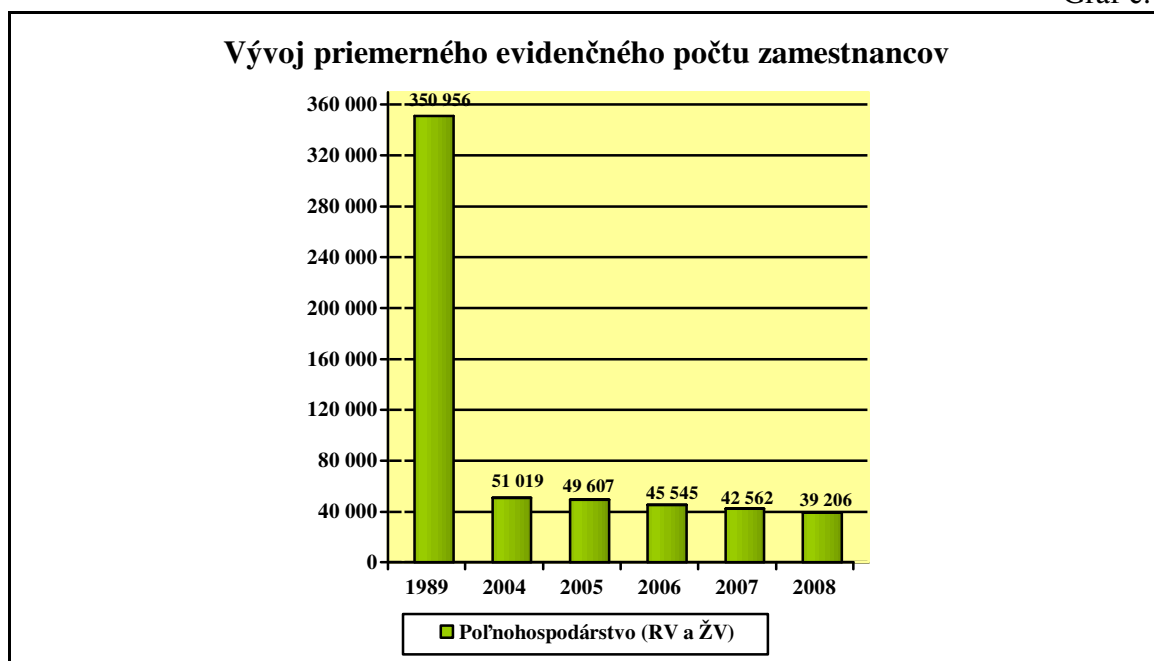
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Porovnaním roku 2008 s predchádzajúcim rokom 2007 najväčší nárast priemerného počtu pracovníkov v sledovaných odvetviach sme zaznamenali v stavebníctve, čo v relatívnom vyjadrení predstavuje nárast o 6,6 %. Naopak najväčší pokles priemerného počtu pracovníkov pozorujeme v odvetví: výroba textílií, čo v relatívnom vyjadrení predstavuje pokles až o 24,6 %.

Vývoj priemerného evidenčného počtu zamestnancov v poľnohospodárstve

Graf č.1

Zdroj: ŠÚ SR

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Z grafu č. 1 vytvoreného podľa tabuľky č. 2 môžeme vyčítať, vývoj priemerného počtu zamestnancov v poľnohospodárstve má neustálu klesajúcu tendenciu. Najvýraznejšie klesol počet zamestnancov za obdobie rokov 1989 až 2004, pričom v roku 1989 pracovalo v poľnohospodárstve 350 956 zamestnancov a v roku 2004 už iba 51 019 osôb, čo predstavuje rozdiel -299 937. Tento výrazný pokles môžeme pripísať na vrub viacerým faktorom, ktoré vyplývajú z transformácie SR na trhovú ekonomiku založenú na demokratických pilieroch. Za čias socializmu existoval zákon o tom, že každý musí pracovať, čo malo za následok vysokú mieru prezamestnanosti. Za čias studenej vojny bola hlavnou prioritou samostatnosť a sebestačnosť krajiny, respektíve politického bloku, v ktorom sa nachádzala, a preto bolo poľnohospodárstvo považované za jednu z najväčších priorít.

Po zmene režimu prešla SR ťažkou cestou reštrukturalizácie, čo malo za následok veľké prepúšťania, aby sa tak zrealizovali počty pracovníkov. Priority krajiny sa zmenili, takže poľnohospodárstvo už nebolo prioritou našej vlády a začalo svoju cestu upadania. Poľnohospodárska výroba sa stala nerentabilnou súčasťou hospodárstva krajiny. Družstvá sa zatvárali, či už z dôvodov fiktívnych konkurzov tzv. tunelovanie, alebo z dôvodu, že neboli konkurencieschopné, a preto museli zaniknúť. Poľnohospodárstvo sa tak postupne dostalo na okraj spoločenského aj politického záujmu. Poľnohospodárske subjekty sú väčšinou v žalostnom stave, nedostatok všetkého, nízke platy a slabé sociálne postavenie sú dôvodmi, prečo úbytok počtu zamestnancov pozorujeme aj v ostatnom období, avšak už nie tak rapídny ako za roky 1989 – 2004.

4.2 Počet podnikov v poľnohospodárstve podľa právnych foriem

Tabuľka č. 3

Právna forma	Poľnohospodárstvo		Index	Zmena
	2005	2007	07/05	07-05
Štátne podniky	5	5	100,0	0
Družstvá	603	603	100,0	0
Obchodné spoločnosti	1087	1285	118,2	198
Ostatné právnické osoby	110	148	134,5	38
Právnické osoby spolu	1 805	2 041	113,1	236
Fyzické osoby nezapísané do OR	7 172	6 893	96,1	-279
Celkom	8 977	8 934	99,5	-43

Zdroj: VÚEPP – Zelená správa, vlastné prepočty

V tabuľke č. 3 porovnávame vývoj počtu podnikov v poľnohospodárstve z hľadiska právnych foriem. V roku 2007 oproti roku 2005 zostal počet štátnych podnikov a družstiev nezmenený. Počet obchodných spoločností v roku 2007 vzrástol o 198. Vzrastajúcu tendenciu v roku 2007 pozorujeme aj pri ostatných právnických osobách. Z pohľadu relatívneho vyjadrenia vidíme nárast až o 34,5 %. Oproti tomu počet fyzických osôb, ktoré nie sú zapísané v OR klesol v roku 2007 na počet 6 893, čo činí od roku 2005 zmenu o 279. Celkovo v relatívnom vyjadrení počet podnikov v poľnohospodárstve z hľadiska právnych foriem za roky 2005 až 2007 klesol o 0,5 %, čo v absolútnom vyjadrení činí zmenu o -43. Nárast počtu obchodných spoločností je spojený s privatizáciou a najmä s

prevodom podnikateľsky najvýhodnejších činností z družstiev do novovytvorených obchodných spoločností. Počet poľnohospodárskych družstiev sa stabilizoval v roku 2007.

4.2.1 Štruktúra zamestnanosti podľa právnych foriem v poľnohospodárstve

Tabuľka č. 4

Právna forma	Počet pracovníkov		Index	Zmena
	2007	2008	2008/2007	2008-2007
Poľnohospodárske družstvá	27 100	24 193	89,3	-2 907
Štátne podniky	160	357	223,1	197
a.s. + v.o.s.	6 341	5 598	88,3	-743
Príspevkové organizácie	384	383	99,7	-1
spol. s r.o.	8 575	8 610	100,4	35
Poľnohospodárstvo spolu	42 559	39 140	92,0	-3 419

Zdroj: CD MP SR, VÚEPP, vlastné prepočty

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Údaje uvedené v tabuľke č. 4 vyjadrujú štruktúru zamestnanosti podľa právnych foriem v poľnohospodárstve. Zistili sme, že počet pracovníkov v právnických osobách zaoberajúcich sa poľnohospodárstvom klesá. Úbytok predstavuje celkovo 3 419 pracovníkov. Najväčší úbytok pozorujeme pri poľnohospodárskych družstvách, konkrétne – 2 907 pracovníkov. Naopak, najnižší úbytok sme zaznamenali v príspevkových organizáciách. Nárast počtu pracovníkov vidíme v štátnych podnikoch a spoločnostiach s ručením obmedzeným. Výrazný nárast počtu pracovníkov v štátnych podnikoch je v relatívnom vyjadrení 123,1 %. Pomerne nízky nárast o 35 pracovníkov sa vykazuje pri právnej forme: spoločnosť s ručením obmedzeným. Dôvodom zmeny počtu zamestnancov v jednotlivých právnych formách sú pravdepodobne vyvolané aj rozdielnymi platmi. Najviac zarábajú poľnohospodársky pracovníci v štátnych podnikoch.

4.2.2 Podiel počtu zamestnancov v poľnohospodárstve podľa právnych foriem (v %)

Tabuľka č. 5

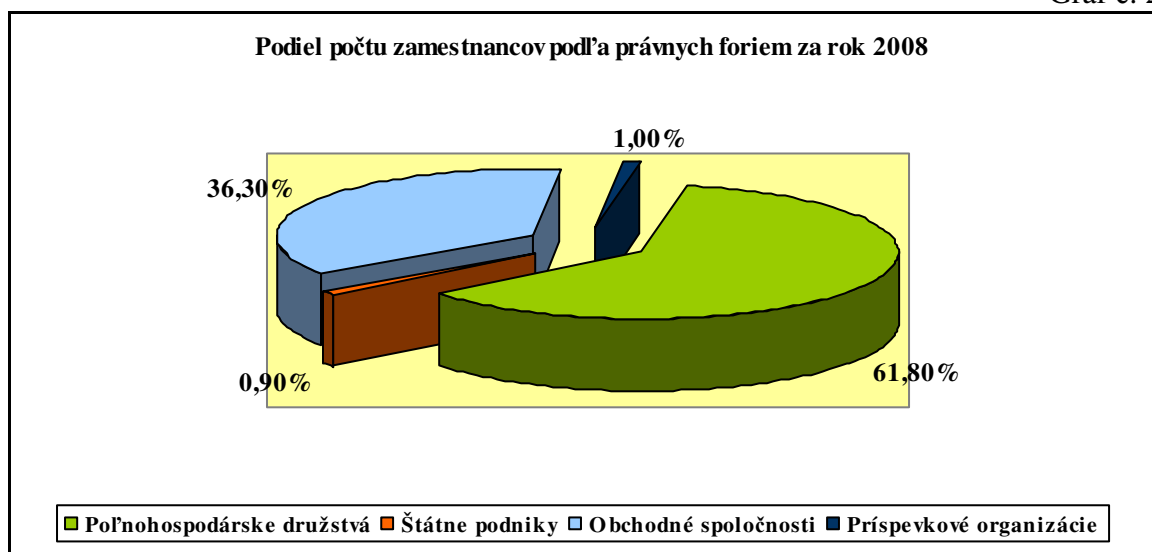
Právna forma	Roky		zmena v %
	2007	2008	08-07
Poľnohospodárske družstvá	63,7	61,8	-1,9
Štátne podniky	0,4	0,9	0,5
Obchodné spoločnosti	35,0	36,3	1,3
Príspevkové organizácie	0,9	1,0	0,1

Zdroj: CD MP SR, VÚEPP – Zelená správa
Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Najväčší podiel v organizáciách, z hľadiska právnych foriem, pripadal na poľnohospodárske družstvá (61,8 %). Z dlhodobého hľadiska pretrváva v poľnohospodárstve mierny pokles podielu zamestnancov v poľnohospodárskych družstvách a nárast podielu zamestnancov v obchodných spoločnostiach. Uvedený pokles predstavuje výšku – 1,9 % oproti roku 2007. Zamestnanosť ostatných právnych foriem je zanedbateľná.

Podiel počtu zamestnancov podľa právnych foriem za rok 2008

Graf č. 2

Zdroj: CD MP SR, VÚEPP – Zelená správa
Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Z grafu č. 2 vyčítame, že v roku 2008 najviac zamestnancov, ak kritériom je právna forma, pracovalo v poľnohospodárskych družstvách, čo predstavuje 61,80 % podiel zo všetkých zamestnancov v poľnohospodárstve. V obchodných spoločnostiach bolo zamestnaných 36,30 % zamestnancov. Najmenej zamestnancov iba 0,90 % z celkového počtu pracovalo v štátnych podnikoch.

4.3 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa postavenia

Tabuľka č.6

Pracovníci v poľnohospodárstve	2007		2008		Rozdiel 2008-2007	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
	56 100	19 400	52 500	19 800	- 3 600	400
% podiel podľa postavenia						
Zamestnanci	89,7	97,4	89,5	94,4	-0,2	-3,0
Podnikatelia	10,3	2,6	10,5	3,5	0,2	0,9
Spolu	75 500		72 300		-3 200	

Zdroj: VÚEPP - Zelená správa, vlastné prepočty

Za roky 2007 a 2008 nepozorujeme výrazné zmeny v štruktúre pracovníkov v poľnohospodárstve, ak základným kritériom hodnotenia je rozdelenie podľa pohlavia. Počet žien pracujúcich v poľnohospodárstve sa za uvedené roky zvýšil, ale len o 400. Naopak, počet mužov sa znížil o 3 600. Myslíme si, že jedným z hlavných dôvodov postupného úbytku pracovníkov – mužov v poľnohospodárstve je neadekvátne odmeňovanie, veľká fyzická náročnosť a nie príliš kvalitné pracovné podmienky. Uvedené skutočnosti sú aj príčinou celkového odlivu pracovných síl z odvetvia poľnohospodárstva.

Druhá časť tabuľky vyjadruje percentuálny podiel zamestnancov a podnikateľov z celkového počtu pracovníkov v poľnohospodárstve za roky 2007 a 2008. Prevažnú časť pracovníkov tvoria ako v roku 2007, tak aj v roku 2008 zamestnanci. V oboch rokoch percento podnikateľov pracujúcich v poľnohospodárstve osciluje okolo hodnoty 8,5 %. Pritom ženy podnikajúce v oblasti poľnohospodárstva tvorili v roku 2007 len 2,6 % zo všetkých žien pracujúcich v poľnohospodárstve. Aj keď v roku 2008 už počet podnikajúcich žien stúpol, ide len o 0,9 %-ný nárast.

4.4 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa vekových kategórií

Tabuľka č.7

Pracovníci v poľnohospodárstve	2007	2008	Rozdiel 2008-2007
Spolu	75 500	72 300	-3 200
% podiel podľa vekových kategórií			
15-19 r.	0,1	0,3	0,2
20-24 r.	3,7	4,0	0,3
25-29 r.	5,6	4,3	-1,3
30-34 r.	7,4	6,8	-0,6
35-39 r.	11,5	7,2	-4,3
40-44 r.	13,0	17,7	4,7
45-49 r.	18,5	17,8	-0,7
50-54 r.	20,5	21,6	1,1
55-59 r.	15,1	14,9	-0,2
60-64 r.	4,2	4,3	0,1
65 a viac r.	0,5	1,2	0,7

Zdroj: VÚEPP - Zelená správa, vlastné prepočty

Tabuľka č. 7 je prehľadom o štruktúre pracovníkov v poľnohospodárstve z hľadiska vekových kategórií za roky 2007 a 2008. Ako môžeme vidieť aj z predchádzajúcich tabuliek a grafov celkový počet osôb pracujúcich v poľnohospodárstve klesá. Poľnohospodárstvo naráža dlhodobo na veľký problém mzdových podmienok, čo má za následok neatraktívnosť tohto odvetvia pre mladú a strednú generáciu: 15-19 rokov, 20-24rokov, 25-29 rokov, 30-34 rokov, 35-39 rokov, kde sa počet pracovníkov znižuje. Najviac zastúpenou kategóriu sú osoby 50-54 rokov. Aj keď najvýraznejší nárast pracovníkov pozorujeme v kategórii osôb 40-44 rokov. Najvyšší pokles pracovníkov sme zistili v kategórii osôb 35-39 rokov. Ako môžeme vidieť v tabuľke vstup mladej generácie do poľnohospodárstva je nedostatočný. Vzhľadom na predpokladaný pokračujúci úbytok zamestnanosti, vzniká reálne nebezpečenstvo ohrozenia reprodukcie pracovných síl v tomto odvetví národného hospodárstva. Pod reprodukciou pracovných síl sa okrem obnovy počtu pracovníkov rozumie aj potreba obnovovať kvalitu pracovnej sily a pracovné podmienky. Obnova pracovných síl sa zabezpečuje predovšetkým mzdou. Generácia 65 a

viac rokov, čo sú už osoby v dôchodkovom veku taktiež pracujú v poľnohospodárstve, ich počet za roky 2007 a 2008 dokonca mierne stúpol. Stúpajúca tendencia je aj následkom nezájmu mladej generácie o toto odvetvie národného hospodárstva.

4.5 Štruktúra pracovníkov poľnohospodárstva podľa vzdelania

Tabuľka č.8

Pracovníci v poľnohospodárstve	2007	2008	Rozdiel 2008-2007
Spolu	75 500	72 300	-3 200
% podiel podľa vzdelania			
Základné	12,6	14,7	2,1
Vyučení	48,7	52,4	3,7
Stredné bez maturity	2,4	2,8	0,4
Vyučení s maturitou	1,9	2,4	0,5
Úplné stredné všeobecné	2,9	1,2	-1,7
Úplné stredné odborné	21,9	19,6	-2,3
Vyššie odborné	0,5	0,4	-0,1
Bakalárske	0	0,1	0,1
Vysokoškolské	9,3	6,6	-2,7

Zdroj: VÚEPP - Zelená správa, vlastné prepočty

V tabuľke č. 8 sa zaoberáme štruktúrou zamestnancov podľa vzdelania. Môžeme konštatovať, že najväčšie zastúpenie majú vyučení v určitom poľnohospodárskom odbore, čo predstavuje v roku 2008 viac ako polovicu zo všetkých vzdelanostných kategórií. Druhý najvyšší podiel majú aj pracovníci s úplným stredným odborným vzdelaním, aj keď ich podiel klesá. Najväčší pokles sme zaznamenali pri vysokoškolsky vzdelaných pracovníkoch, pričom zmena predstavuje - 2,7 %. veľmi malé percento, len 0,1 % podiel tvoria osoby s bakalárskym vzdelaním. Nárast podielu pracovníkov sme zaznamenali pri kategórii osôb so základným vzdelaním a vyučených v určitom poľnohospodárskom odbore. Opäť môžeme konštatovať, že malý podiel kategórie osôb s vyšším ako stredoškolským vzdelaním je spôsobený najmä nízkymi zárobkami v poľnohospodárstve, čo na dané kategórie pracovníkov nepôsobí stimulujúco a z toho dôvodu si hľadajú zamestnanie v iných odvetviach národného hospodárstva.

4.6 Vývoj priemerných nominálnych mesačných miezd v poľnohospodárstve a vo vybraných odvetviach ekonomickej činnosti (fyzické osoby) v Sk

Tabuľka č. 9

Odvetvie	1989	2004	2005	2006	2007	2008
Poľnohospodárstvo (RV A ŽV)	3 410	12 435	13 311	14 340	15 842	17 620
Výroba potravín a nápojov	3 024	16 163	16 599	18 014	19 443	20 870
Lesníctvo, ťažba dreva, súvisiace služby	3 117	16 550	18 336	21 759	24 131	24 131
Stavebníctvo	3 408	16 354	17 704	19 453	21 354	24 786
Priemysel spolu	3 199	18 069	19 461	20 858	22 327	23 845
Doprava, skladovanie, pošta a telekomunikácie	3 126	18 545	19 970	21 470	23 508	24 881
Finančné sprostredkovanie	3 117	34 497	36 168	39 653	42 274	43 939
Výroba textílií	2 730	11 477	12 362	13 214	14 148	14 588
Spolu odvetvia ekonomickej činnosti	3 194	16 951	18 383	20 134	21 826	23 743
Priemerná mesačná mzda v národnom hospodárstve	-	15 825	17 274	18 761	20 146	21 782

Zdroj: ŠÚ SR, VÚEPP – Zelená správa

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami (do roku 1996 v organizáciách s 25 a viac zamestnancami)

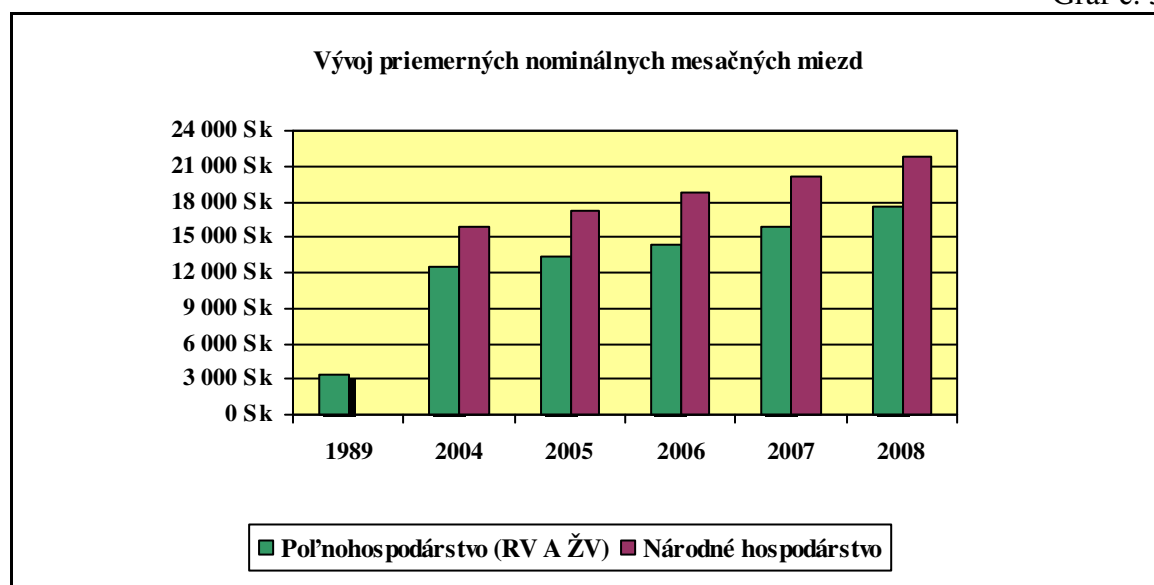
Tabuľka č. 9 je prehľadom vývoja priemerných nominálnych mesačných miezd za roky 1989 až 2008 v poľnohospodárstve a v ďalších odvetviach národného hospodárstva. Je známou skutočnosťou, že úroveň a tempo rastu miezd z mikroekonomického hľadiska predstavuje zásadný faktor životnej úrovne. Ekonomické reformy v hospodárstve SR spôsobili zásadný obrat vo vývoji miezd v celom národnom hospodárstve. Pomerne výrazne sa táto skutočnosť prejavila najmä v poľnohospodárstve. Priemerná mesačná mzda v agrosektore dosahovala v 80. rokoch 20. storočia najvyššiu úroveň v rámci celého národného hospodárstva. V 90. rokoch 20. storočia sa tento stav otočil. Pravdepodobnou príčinou tohto javu je zmena priorít SR po zmene režimu. Poľnohospodárstvo už viac nebolo národným záujmom a stalo sa veľmi nerentabilným. Postupne ako poľnohospodárstvo prechádza rôznymi zmenami a reformami sa z neho stáva konkurencieschopnejší segment nášho hospodárstva a preto aj mzdy postupne rastú.

Zvyšovaniu úrovne bezpochyby pomáha aj čerpanie fondov z EÚ a ich efektívne využívanie. Najnižšia úroveň priemernej mzdy v poľnohospodárstve je základným dôvodom toho, že mladí a kvalifikovaní ľudia, odborníci nemajú záujem tu pracovať. Poľnohospodárski zamestnanci, ktorí ešte v roku 1989 patrili skôr do skupiny s najvyššou priemernou nominálnou mesačnou mzdou sa po transformácii spoločnosti dostali do skupiny s najnižšou priemernou mzdou. Napríklad v roku 2003 bola priemerná mzda v poľnohospodárstve o 25 % nižšia ako priemerná mzda v národnom hospodárstve.

Napriek skutočnosti, že priemerná mesačná nominálna mzda sa z roka na rok (1989-2008) zvyšovala, jej nárast bol oproti ostatným skúmaným odvetviam najnižší. Ak porovnáme údaje z roku 2008 zistíme, že najnižšiu priemernú mesačnú nominálnu mzdu mali pracovníci vo výrobe textílií 14 588,-- Sk. Hneď za uvedeným odvetvím s druhou najnižšou priemernou nominálnou mesačnou mzdou nasleduje poľnohospodárstvo s 17 620,-- Sk. Najvyššiu mzdu v roku 2008 aj za ostatné roky, okrem roku 1989 mali zamestnanci v pracujúci v odvetvi: finančné sprostredkovanie. Ak budeme porovnávať priemernú mesačnú mzdu v národnom hospodárstve so mzdou v poľnohospodárstve zistíme, že mzda v poľnohospodárstve za sledované obdobie ani raz nedosiahla výšku priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve. Naopak odvetvie finančné sprostredkovanie výrazne prekračuje za sledované obdobie výšku priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve a neustále vykazuje stúpajúcu tendenciu.

Vývoj priemerných nominálnych mesačných miezd v poľnohospodárstve

Graf č. 3

Zdroj: ŠÚ SR, VÚEPP – Zelená správa

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami (do roku 1996 v organizáciách s 25 a viac zamestnancami)

Z grafu č. 3 si môžeme všimnúť, že priemerná mesačná mzda v poľnohospodárstve za skúmané obdobie má stúpajúcu tendenciu, avšak ani raz za obdobie od 2004 do 2008 nedosiahla úroveň priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve. Napríklad v roku 2008 rozdiel medzi priemernou mesačnou mzdou v poľnohospodárstve a priemernou mesačnou mzdou v národnom hospodárstve dosiahol zápornú hodnotu -4 162,-- Sk.

4.6.1 Štruktúra miezd (vrátane mzdovej parity) podľa právnych foriem v poľnohospodárstve (v Sk)

Tabuľka č. 10

Právna forma	Priemerná mesačná mzda	Mzdová parita	Priemerná mesačná mzda	Mzdová parita	Index rastu priem. mesačnej mzdy	Zmena priemernej mesačnej mzdy
	2007		2008		08/07	08-07
Poľnohospodárske družstvá	15 677	71,8	17 419	73,4	111,1	1 742
Štátne podniky	21 742	99,6	22 578	95,1	103,8	836
a.s. + v.o.s.	16 563	75,9	18 682	78,7	112,8	2 119
Príspevkové organizácie	19 413	88,9	14 781	62,3	76,1	-4 632
Spoločnosti s r.o.	15 558	71,3	17 388	73,2	111,8	1 830
Poľnohospodárstvo spolu	15 841	72,6	17 614	74,2	111,2	1 773

Zdroj: CD MP SR, VÚEPP, vlastné prepočty

Pozn.: Organizácie s 20 a viac zamestnancami

Tabuľka č. 10 je prehľadom štruktúry miezd za roky 2007 a 2008 podľa právnych foriem v organizáciách s 20 a viac zamestnancami. Zistili sme, že mzdy poskytnuté mesačne zamestnancom v roku 2007 boli nižšie ako v roku 2008, okrem príspevkových organizácií, kde v roku 2007 bola priemerná mesačná mzda 19 413,-- Sk a v roku 2008 došlo k jej zníženiu na 14 781,-- Sk, čo v relatívnom vyjadrení predstavuje zníženie o 23,9 %. Najviac v poľnohospodárskych podnikoch delených z hľadiska právnej formy zarábali pracovníci v štátnych podnikoch, v roku 2007 bola priemerná mesačná mzda 21 742,-- Sk a v roku 2008 až 22 578,-- Sk, čím došlo k zvýšeniu priemernej mesačnej mzdy o 3,8 %. Mzdová parita za roky 2007-2008 má mierne stúpajúci charakter, okrem príspevkových organizácií pôsobiacich v poľnohospodárstve a v štátnych podnikoch. Najväčšia negatívna zmena bola zaznamenaná pri príspevkových organizáciách až o 26,6 %.

Vzhľadom na údaje uvedené v tabuľkách č.9 a 10 môžeme konštatovať, že poľnohospodárstvo ako samostatné odvetvie národného hospodárstva patrí k odvetviam s najnižšou priemernou mesačnou mzdou. Danú skutočnosť môžeme považovať za primárny dôvod absencie kvalifikovaných pracovníkov a odborníkov v poľnohospodárstve.

4.7 Vývoj poľnohospodárskej nezamestnanosti na Slovensku

Tabuľka č. 11

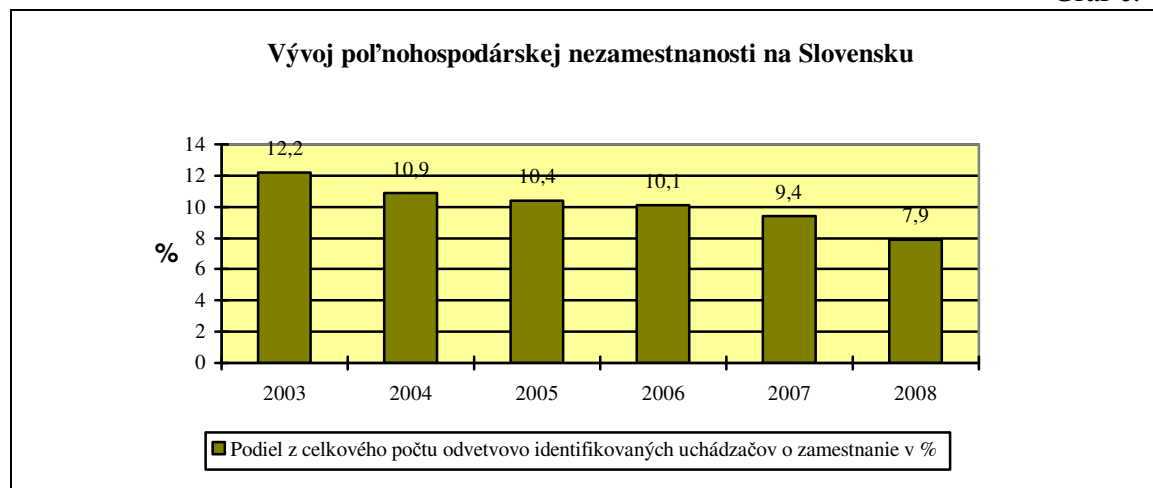
Ukazovateľ	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet uchádzačov o zamestnanie k 31.12.	39 483	28 109	21 462	16 100	12 702	10 096
Podiel z celkového počtu odvetvovo identifikovaných uchádzačov o zamestnanie v %	12,2	10,9	10,4	10,1	9,4	7,9

Zdroj: www.upsvar.sk

Počet uchádzačov o zamestnanie v poľnohospodárstve za obdobie rokov 2003 - 2008 klesá. Môžeme dedukovať, že osoby, ktoré na trhu práce v súčasnosti hľadajú zamestnanie, majú čoraz menší záujem zamestnať sa v poľnohospodárskom odvetví. Hlavnými príčinami tohto javu sú nízke zárobky v poľnohospodárstve oproti iným odvetviam národného hospodárstva, čo pre uchádzačov o zamestnanie nepôsobí motivujúco a z toho dôvodu postupne z roka na rok klesá záujem ľudí o prácu v poľnohospodárstve. Následne aj percento nezamestnanosti v poľnohospodárstve klesá. Na konci roka 2008 bolo v SR z celkového počtu odvetvovo identifikovaných uchádzačov o zamestnanie 10 096, čo predstavuje 7,9 % s posledným zamestnaním v poľnohospodárstve.

Vývoj poľnohospodárskej nezamestnanosti na Slovensku

Graf č. 4

Zdroj: www.upsvar.sk

4.8 Vývoj hlavných ukazovateľov ekonomiky SR

Tabuľka č.12

Ukazovateľ	Merné jednotky	2007	2008	Rozdiel 2008-2007
HDP (b.c.)	v mld. Sk	1 852,8	2 028,4	175,6
HDP (s.c.)	v mld. Sk	1 429,5	1 520,8	91,3
Tempo rastu HDP (b.c.)	v %	11,7	9,5	-2,2
Tempo rastu HDP (s.c.)	v %	10,4	6,4	-4,0
Miera inflácie	v %	2,8	3,9	1,1
Zamestnanosť	v %	2,4	3,2	0,8
Miera nezamestnanosti	v %	11,0	9,6	-1,4
Saldo zahraničného obchodu (b.c.)	v mld. Sk	-21,4	-21,5	-0,1
Tvorba hrubého fixného kapitálu (s.c.)	v %	8,7	6,8	-1,9

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty

HDP, vytvorené na Slovensku, v roku 2008 predstavovalo v stálych cenách objem 1 520,8 mld. Sk. V porovnaní s rokom 2007, HDP vzrástlo o 91,3 mld. Sk, čo predstavovalo nárast o 6,4 %. Aj napriek skutočnosti, že sa výkonnosť slovenskej ekonomiky v roku 2008 zvýšila, dynamika rastu HDP sa prvýkrát od roku 2004 spomalila. HDP vytvorený v bežných cenách dosiahol v roku 2008 objem 2 028,4 mld. Sk. Ide o medziročný nárast o 9,5 %. Zmiernenie dynamiky ekonomiky je zapríčinené najmä spomalením rastu zahraničného dopytu. Priemerná miera inflácie, dosiahla v roku 2008 hodnotu 3,9 % a oproti roku 2007 sa tak zvýšila o 1,1 p. b. Uvedený nárast bol zapríčinený najmä faktom, že v priebehu roka 2008 cena ropy dosiahla svoje historické maximum, čo následne ovplyvnilo ceny ďalších výrobkov. Ďalšou príčinou rastu miery inflácie bolo aj zvyšovanie spotrebnej dane z tabaku a tabakových výrobkov. Celková zamestnanosť v slovenskej ekonomike vzrástla o 3,2 %, čo bolo dôsledkom priaznivého ekonomického vývoja. V roku 2007 bola miera nezamestnanosti 11 %. V roku 2008 sa miera nezamestnanosti znížila na 9,6 %, čo predstavuje pokles miery nezamestnanosti o 1,4 %. Záporné saldo zahraničného obchodu Slovenska sa zvýšilo v roku 2008 o 0,1 mld. Sk na -21,5 mld. Sk. Tvorba hrubého fixného kapitálu rástla po sebe už päť rokov, ale jeho dynamika rastu od roku 2006 postupne klesala. Objem tvorby hrubého fixného kapitálu v roku 2008 v stálych cenách sa zvýšil o 6,8 %.

4.8.1 Podiel pôdohospodárstva na základných ukazovateľoch národnej ekonomiky

Tabuľka č. 13

Ukazovateľ	Podiel v %		Rozdiel 2008-2007
	2007	2008	
Podiel pôdohospodárstva na:			
- pridanej hodnote (s.c.)	5,15	5,12	-0,03
- pridanej hodnote (b.c.)	3,55	3,42	-0,13
- hrubej produkcie (b.c.)	3,06	2,78	-0,28
- medzispotrebe	2,75	2,37	-0,38
- tvorba hrubého fixného kapitálu (b.c.)	2,49	3,64	1,15
- zamestnanosti	4,11	3,95	-0,16
- priemernej mzde	74,97	75,92	0,95

Zdroj: VÚEPP – Zelená správa

Z uvedenej tabuľky vidíme, že účasť poľnohospodárstva na ekonomike Slovenska za rok 2008 klesla pri hrubej produkcii, aj pri pridanej hodnote. Naopak, pri tvorbe hrubého fixného kapitálu vzrástla. Pridaná hodnota v poľnohospodárstve v stálych cenách rástla pomalšie (o 6,6 %) ako v hospodárstve Slovenska (7,2 %), následkom čoho sa znížila účasť poľnohospodárstva na pridanej hodnote a to o 0,13% v bežných cenách. Tvorba hrubého fixného kapitálu rástla v poľnohospodárstve rýchlejšie ako v národnom hospodárstve, čo bolo pravdepodobne zapríčinené efektívnejším čerpaním eurofondov, ktoré boli používané na modernizáciu výroby, nákup nových technológií a strojov. Uvedený predpoklad opierame o skutočnosť, že technológie a technologické vybavenie poľnohospodárskych subjektov boli zastarané a vyžadovali si svoju inováciu z hľadiska konkurencieschopnosti. Modernizácia je nevyhnutná na to, aby sa poľnohospodárstvo približovalo k svojmu cieľu a to je zvýšenie produktivity práce a efektívnosti, aby sa tak postupne vyrovnávalo krajinám v EÚ. Podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve klesol o 0,16%, čo nie je výrazný pokles, nakoľko k hlavnej reštrukturalizácii došlo už v minulých rokoch. V súčasnosti je uvedený pokles zapríčinený tým, že o prácu v poľnohospodárstve mladí ľudia nemajú záujem a starší postupne odchádzajú do dôchodku. Na druhej strane je uvedený pokles spôsobený aj zvyšovaním technologickej vybavenosti poľnohospodárskych subjektov, čím sa zvyšuje produktivita práce a je potrebné zamestnávať čoraz menej ľudí. Z tabuľky č. 9 je viditeľné, že priemerná mzda

v poľnohospodárstve od roku 2004 nedosahuje úroveň priemernej mzdy v národnom hospodárstve. Na druhej strane je zrejmé, že priemerná mzda v poľnohospodárstve rastie rýchlejšie ako je priemer národného hospodárstva, čím sa postupne približuje k jej úrovni. V porovnaní s rokom 2007 sa v roku 2008 zvýšil podiel priemernej mzdy v poľnohospodárstve na priemernej mzde v národnom hospodárstve o 0,95%.

4.9 Vybrané ukazovatele svetového hospodárstva a poľnohospodárstva v roku 2008

Tabuľka č. 14

Krajina, zoskupenie	Celkový HDP na osobu v tis. USD	Medziročná zmena celkového HDP v %	% HDP v poľn. na celkovom HDP krajiny, zoskupenia	% zamestnanosti v poľn. na celkovej zamestnanosti v krajine
Svet	10,5	3,8	4,0	40,0
EÚ-27	33,4	1,0	2,0	5,6
Kanada	39,3	0,6	2,0	2,0
Japonsko	34,2	-0,4	1,4	4,4
USA	47,0	1,3	1,2	0,6
Švajčiarsko	40,9	1,9	1,5	3,9
Austrália	38,1	2,2	2,5	3,6
Nový Zéland	27,9	0,2	4,4	7,0
Rusko	15,8	6,0	4,1	10,2
Mexiko	14,2	1,4	3,7	15,1
Turecko	12,0	1,5	8,5	29,5
Brazília	10,1	5,2	5,5	20,0
Čína	6,0	9,8	10,6	43,0
India	2,8	606	17,2	60,0
Nórsko	55,2	1,8	2,4	2,9
Argentína	14,2	7,1	9,2	1,0
Juhoafrická republika	10,0	2,8	3,4	9,0

Zdroj: VÚEPP – Zelená správa

Krajiny EÚ patria medzi priemyselné krajiny. Podiel poľnohospodárstva na celkovom HDP nie je výrazný. Mohli by sme konštatovať, že poľnohospodárske krajiny patria medzi chudobnejšie a menej rozvinuté v porovnaní s priemyselnými krajinami. Slovensko taktiež patrí medzi priemyselné krajiny, čo dokazuje skutočnosť, že podiel poľnohospodárstva je 1,2% na celkovom HDP. V najvyspelejších krajinách sveta ako je USA, Kanada, Japonsko, EÚ, Austrália sa podiel poľnohospodárstva na celkovom HDP nachádza v intervale 1% až 2,5%. Na druhej strane sú krajiny ako India a Čína, kde sa ten podiel nachádza nad hladinou 10%. Významné je však zistenie, že napriek tomu, že v Indii tvorí poľnohospodárstvo v úvodzovkách iba 17,2% zamestnáva pritom až 60% všetkých

pracujúcich obyvateľov. Podobný jav je vo všetkých zaostalejších krajinách, aj keď nie s takým výrazným rozdielom. Na základe údajov, ktoré sme mali k dispozícii môžeme urobiť záver, že čím vyspelejšia je krajina, tým je rozdiel medzi podielom poľnohospodárstva na HDP a zamestnanosti menší a naopak.

4.10 Vybrané ukazovatele poľnohospodárstva EÚ-27 v roku 2007

Tabuľka č. 15

Krajina	Poľnohospodársky využívaná pôda		Hrubá pridaná hodnota		Pracovná sila v poľnohospodárstve	
	v tis. ha	% z EÚ-27	mil. eur	% z EÚ-27	v tis.	% z EÚ-27
EÚ-27	161 618	100,0	143 357	100,0	12 027	100,0
EÚ-15	121 250	66,1	123 551	86,2	5 637	46,9
Česko	3 523	2,2	1 068	0,7	145	1,2
Maďarsko	4 045	2,5	2 083	1,5	500	4,2
Poľsko	13 132	8,1	7 186	5,0	2 299	19,1
Slovensko	1 840	1,1	515	0,4	87	0,7
Rakúsko	2 690	1,7	2 689	1,9	158	1,3

Zdroj: Eurostat

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že z krajín V4 je Poľsko najviac zamerané na poľnohospodárstvo. Dokazuje to vysoký podiel krajiny (8,1 %) na poľnohospodársky využívanej pôde v EÚ. Taktiež zo všetkých ľudí pracujúcich v poľnohospodárstve v EÚ je 19,1 % pracujúcich v Poľsku. Keď však zrovnáme Poľsko s krajinami EÚ-15 v ukazovateľoch pridaná hodnota a pracovná sila vidíme veľký nepomer, nakoľko EÚ-15 tvorí 86,2 % z pridanej hodnoty EÚ-27, ale iba 46,9% ľudí pracujúcich v poľnohospodárstve generuje túto pridanú hodnotu. Na druhej strane Poľsko tvorí iba 5% hrubej pridanej hodnoty, ale podiel zamestnaných Poliakov v poľnohospodárstve dosahuje až 19,1% z celkových Európanov pracujúcich v poľnohospodárstve. Slovensko nepatrí medzi krajiny, ktoré sa orientujú na poľnohospodárstvo o čom svedčí fakt, že podiel na pridanej hodnote EÚ-27 tvorí len 0,4 %. Taktiež podiel pracovných síl v poľnohospodárstve na Slovensku predstavuje iba 0,7 % zo všetkých pracujúcich v poľnohospodárstve v EÚ-27.

5 Záver

Poľnohospodárstvo, aby mohlo plniť svoju primárnu funkciu, t. j. zabezpečenie výživy obyvateľstva krajiny kvalitnými potravinami, musí byť v prvom rade funkčným odvetvím národného hospodárstva.

Podľa výsledkov analýzy, ktorú sme vypracovali v druhej časti tejto práce, poľnohospodárstvo za obdobie rokov 2003 – 2008 zápasilo s problémami, ktoré pretrvávajú aj v súčasnej dobe. Príčin nepriaznivého vývoja v poľnohospodárstve je hneď niekoľko. Od roku 1989, kedy nastúpil transformačný proces slovenskej ekonomiky, sa postupne menilo postavenie poľnohospodárstva. Do roku 1989 štát svojimi zásahmi v podobe rozličných subvencií vo veľkej miere dotoval chod slovenského poľnohospodárstva.

Hlavný dôvod, pre ktorý bolo poľnohospodárstvo v minulosti prioritou našej krajiny, je skutočnosť, že prostredníctvom zamestnávania osôb v poľnohospodárstve mala krajina zabezpečenú plnú zamestnanosť. Po roku 1989 nabral vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve výrazne odlišný charakter. Za obdobie rokov 2003 – 2008 sledujeme z roka na rok pokles pracovníkov v poľnohospodárstve. Oproti roku 1993, keď v poľnohospodárstve pracovalo 178,8 tisíc pracovníkov, klesol ich počet na 72,3 tisíc v roku 2008, čo predstavovalo zníženie o 60 %. Ani vstup SR do EÚ nezvrátil tento dlhodobý a negatívny jav. Jednou z hlavných príčin neustáleho klesajúceho vývoja počtu pracujúcich v poľnohospodárstve je nízka mzda a neatraktívnosť daného odvetvia pre súčasnú populáciu.

Nominálna mesačná mzda v poľnohospodárstve za obdobie rokov 2003 – 2008 stúpala a v roku 2008 dosahovala výšku 17 620,--Sk, ale nedosiahla úroveň priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve, ktorá predstavovala výšku 21 782,-- Sk. Na základe poznatkov, ktoré sme nadobudli spracovaním všetkých dostupných informačných zdrojov týkajúcich sa zamestnanosti a jej vývoja v poľnohospodárstve za roky 2003 – 2008 sme dospeli k nasledovným riešeniam, ktoré by podľa nášho názoru prispeli k celkovému zlepšeniu stavu v poľnohospodárstve. Podľa údajov spracovaných v praktickej časti môžeme konštatovať, že za obdobie rokov 1989 - 2008 až deväťnásobne klesol priemerný evidenčný počet pracovníkov v poľnohospodárstve.

Aj napriek tejto skutočnosti v poľnohospodárstve pretrváva až do súčasnosti stav prezamestnanosti. Ide o prebytok pomocných a nekvalifikovaných pracovných síl.

Vzhľadom na neustály technický pokrok už v súčasnosti väčšinu podobných prác dokážeme zabezpečiť mechanickými strojmi a technikou, ktorá je ľahko ovládateľná a schopná bez problémov nahradiť ľudskú prácu. Pokladáme za dôležité prijať opatrenia vo zvyšovaní mechanizácie a využívania techniky, aby sa znížili pravidelné výdavky na pracovné sily. Modernizácia je nevyhnutná na to, aby sa poľnohospodárstvo približovalo k svojmu cieľu a to je zvýšenie produktivity práce a zvýšenie efektívnosti, aby sa tak postupne vyrovnávalo krajinám v EÚ.

Zároveň si modernizácia a technologická inovácia vyžaduje kvalifikovanú pracovnú silu pre jej ovládanie, ktorej je však v poľnohospodárstve dlhodobo nedostatok. Tento nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily je spôsobený aj tým, že odborníci a vzdelaní ľudia z oboru odchádzajú za lepšie platenou prácou do iných sektorov národného hospodárstva, a často aj do zahraničia. Veková štruktúra pracovníkov v poľnohospodárstve dosahovala v roku 2008 podiel 36,5 % pracovníkov vo veku 50 -59 rokov z celkového počtu pracovníkov. Tento podiel je pomerne vysoký a predpokladáme, že bude stále rásť. Pokladáme za dôležité prijať opatrenia na podporu stredného a odborného vzdelania v odvetví poľnohospodárstva, ktoré by zvýšili záujem mladých ľudí o toto odvetvie. V súčasnosti EÚ formou SPP poskytuje dotácie a rôzne subvencie poľnohospodárom v SR. Je žiaduce investovať časť z dotácií plynúcich poľnohospodárom na ich vzdelávanie a zvyšovanie si kvalifikácie i v súvislosti s modernizáciou a technologickou inováciou, následkom čoho by došlo k zefektívneniu práce.

Za ďalší dôležitý krok k zlepšeniu situácie v poľnohospodárstve je ešte znížiť počet zamestnancov a zamerať sa na adekvátne odmeňovanie, resp. zefektívniť celý systém odmeňovania takým spôsobom, aby sa nominálna mesačná mzda v poľnohospodárstve vyrovnala aspoň priemernej mesačnej mzde v národnom hospodárstve. Môžeme dedukovať, že osoby, ktoré na trhu práce v súčasnosti hľadajú zamestnanie, majú čoraz menší záujem zamestnať sa v tomto odvetví. Hlavnými príčinami tohto javu sú nízke zárobky proti iným odvetviám národného hospodárstva, čo pre uchádzačov o zamestnanie nepôsobí motivujúco a z toho dôvodu postupne klesá záujem ľudí o prácu v tomto odvetví.

Novú a perspektívnu oblasť postupnej premeny poľnohospodárstva vidíme aj v rozvoji agroturistiky úzko prepojenej s cestovným ruchom. Táto oblasť si vyžaduje cieľavedomú a systematickú prácu v podobe ucelených projektov, ktoré budú podporované ministerstvami a vládou SR. Do týchto projektov by mohli byť zapojené aj súčasné podniky, ktoré by ponúkali atraktívne služby pre návštevníkov v rámci cestovného ruchu.

6 Zoznam použitej literatúry

1. ALEXY, J. – MEČÁR, M. 2006. *Strategický a krízový manažment*. Bratislava: IRIS, 2006. 12 s. ISBN 80-89018-99-8.
2. ÁRENDÁŠ, M. 2007. *Makroekonómia*. Nitra: SPU, 2007. s. 149-156. ISBN 978-80-8069-914-7.
3. BIELIK, P. 2008. *Podnikové hospodárstvo*. 2. vyd. Nitra: SPU, 2008 s. 299-305. ISBN 978-80-552-0010-1.
4. BUCHTA, S. 2009. Znevýhodnené skupiny poľnohospodárskej populácie. In *Ekonomika poľnohospodárstva*, roč. IX, 2009, č. 2, s. 23-30. ISSN 1335-6186.
5. BUDAY, Š. – FEDERIČOVÁ, Z. – VAJCÍKOVÁ, R. 2008. Diverzifikácia ekonomických činností s dôrazom na zamestnanosť. In *Ekonomika poľnohospodárstva*, roč. VIII., č. 1, s.55-63. ISSN 1335-6186.
6. FÁZIKOVÁ, M. 2003. Funkcie poľnohospodárstva v socio-ekonomickom rozvoji vidieka. In *Zborník chlieb a mier všetkým ľuďom: Medzinárodný filmový festival Agrofilm*, Nitra: SAPV, 2003. s. 31-36. ISBN 80-89162-01-0.
7. JANKACKÁ, K. 2009. Vývoj priemernej mzdy v poľnohospodárskom sektore v rámci národného hospodárstva Slovenskej republiky. In *Ekonomika poľnohospodárstva*, roč. IX., č. 1, s. 59-64. ISSN 1335-6186.
8. JURÁŠEK, P. 2008. Práca – pracovné sily v poľnohospodárstve Európskej únie, In *Alternatívne prístupy k riešeniu problémov ekonomiky SR*, Bratislava: EKONÓM, 2008. s. 52-67. ISBN 978-80-225-1349-0.
9. KAMENÍČEK, J. 2003. *Lidský kapitál – úvod do ekonomie chování*. Praha: KAROLINUM, 2003. 50 s. ISBN 80-246-0449-3.
10. MANKIW, N. G. 2000. *Zásady ekonomie*. Praha: GRADA PUBLISHING, 2000. 548 s. ISBN 80-7169-891-1.
11. PAŠKA, Ľ. 2004. *Manažment výroby*. 3. vyd. Nitra: SPU, 2004. 34 s. ISBN 80-8069-374-9.
12. PAŠKA, Ľ. 2006. *Návody na cvičenia z manažmentu výroby*. 3. vyd. Nitra: SPU, 2006. s. 82-86. ISBN 80-8069-751-5.

13. ŠIMO, D. 2000. *Agrárny marketing*. Nitra: SPU, 2000. 17 s. ISBN 80-7137-709-0.
14. ŠLOSÁR, R. – ŠLOSÁROVÁ, A. – MAJTÁN, Š. 2002. *Výkladový slovník ekonomických pojmov*. 3. vyd. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2002. s. 232-233, 195 s. ISBN 80-08-03334-7.
15. VINCÚR, P. a kolektív. 2005. *Teória a prax hospodárskej politiky*. Bratislava: SPRINT, 2005. 246 s. ISBN 80-89085-34-2.
16. VIŠŇOVSKÝ, J. 2008. *Manažment ľudských zdrojov*. 5. vyd. Nitra: SPU, 2008. 46 s. ISBN 978-80-552-0143-6.
17. ZOBORSKÝ, I. M. 2006. *Ekonomika poľnohospodárstva*. Nitra: SPU, 2006. s. 60-61, 139-140, 218-219. ISBN 80-8069-758-2.
18. ŽAJA, J. 2000. Agrárna nezamestnanosť a jej dôsledky. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie: Krízové situácie v špecifickom prostredí poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu*, Nitra: SPU, 2000. s. 74-77. ISBN 80-7137-773-2.
19. www.vuepp.sk
20. www.upsvar.sk
21. www.statistics.sk
22. <http://mis.mpsr.sk/?mis=1>
23. <http://www.land.gov.sk>
24. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>